

Mezinárodní letní škola *Comparative Research Methodologies in Health and Medical Sociology*

Catanzaro, 6.–10. 7. 2009

Vývoj metodologických nástrojů v oblasti sociologie zdravotnictví a medicíny inspiroval představitel European Society for Health and Medical Sociology (ESHMS) a výzkumníky z Centro di Ricerca Intedipartimentale sui Sistemi sanitari e le Politiche di welfare (C.R.I.S.P.) a University „Magna Græcia“ v Catanzaru v Itálii k organizaci a realizaci mezinárodní letní školy. Letní škola se uskutečnila v Kalábrii, rekreačním zařízení Porto Rocha, nedaleko střediskového města Catanzaro.

Školy se zúčastnilo 19 zájemců, jejichž pracovní či studijní aktivity byly nějakým způsobem propojeny s výzkumem v oblasti sociálních a kulturních aspektů zdraví, nemoci, systémů zdravotnictví, zdravého životního stylu, výukou sociologické metodologie v oblasti zdravotnictví apod. I když nejvíce účastníků bylo z Itálie (z univerzity v Boloni, Veroně, Anconě a zejména univerzity „Magna Græcia“ v Catanzaru), mezinárodní zastoupení bylo velmi pestré. Kolegy z Rakouska, Německa, Holandska, Norska a Izraele jsem doplnila jako jediný účastník ze střední či „postkomunistické“ Evropy. Věkové rozpětí bylo značné – od doktorandů, kteří byli „čerstvě“ po ukončení pregraduálního studia, až po akademické pracovníky ve zralém věku (ke kterým se sama počítám).

Podstatou týdenního setkání byly přednášky a semináře zaměřené na metodologii komparativního sociologického výzkumu a na přínos taktu koncipovaných výzkumů k vývoji porozumění v oblasti zdravotnictví a medicíny. Důkladně byly probírány důvody pro výběr komparativní metody při plánování výzkumného projektu, a to jak v kvantitativním, tak i v kvalitativním výzkumu, stejně jako samotná témata vhodná ke komparativnímu výzkumnému procesu. Na informace o úvodních rozho-

dovacích procesech výzkumných aktivit navazovaly podrobné lekce sociologických i statistických metod, postupů a procedur, včetně popisu všech fází CRP (Comparative Research Proces). Posléze byly v diskuzích hodnoceny přínosy taktu koncipovaných výzkumů.

Každý den školy byl věnován vybrané zásadní problematice CRP. Zahájení bylo svěřeno zkušenému odborníku v oblasti konceptualizace medicínsko-sociologických výzkumů Grahamu Scamblerovi, profesorovi sociologie medicíny a řediteli Centra sociologické teorie a výzkumů zdraví z Výzkumného ústavu infekčního a populačního zdraví University College v Londýně. Profesor Scambler na základě svých zkušeností s výzkumy stigmau chronického onemocnění, prokazujících nárůst distinkce mezi stigmatem pocíťovaným a formálně „medicínský“ stanoveným, prezentoval inovativní postupy teoretického uchopení „objektu“ při sociologickém zkoumání zejména z pohledu sociální struktury a vztahů, vycházejí přitom z práce Roye Bhaskara. Ve svých přednáškách „Qualitative and Quantitative Methodologies in Comparative Research: An Integrated Approach“ a „Comparative Research in Health and Medical Sociology: Objects and Design“ upozorňoval zejména na fyziognomii současných metodologických výzev a změn a na možnosti jejich interpretace. Den zakončil interaktivním workshopem hlavní organizátor letní školy a Dr. Guido Giarelli, profesor sociologie na Medical College University „Magna Græcia“ v Catanzaru a vědecký ředitel C.R.I.S.P. Na základě workshopu byla vymezena současná „žhavá“ témata výzkumu, vhodných pro CSR v oblasti sociologie medicíny a zdravotnictví, ale také diskutovány limity takového přístupu.

Další den probíhal ve znamení multivariačních modelů jako standardních statistických procedur v komparativních výzkumech. Prožili jsme jej s výzkumníkem z Centre for Survey Design and Methodol-

ogy (GESIS) of the Leibniz Institute for the Social Sciences z Mannheimu, členem centrálního koordinačního týmu v oblasti výběru vzorku (Sampling Expert Panel) pro European Social Survey, ESS. Na tuto komplikovanou přednášku jsme byli pořadatelé připraveni studiem materiálů, které byly účastníkům zaslány před zahájením kurzu. Jednalo se o články s příznačným zaměřením na výchozí design a metody analýzy komplexních dat z výzkumů (*survey*) zdraví a nemoci. Komplexní vzorek, na kterém byly multivariační modely aplikovány, byl tvořen výsledky dotazníkových šetření, interview a klinickými případy.

Ve středu nás čekala opět přednáška s praktickou simulací v programu SPSS. Tématem dne byly možnosti relace mezi dotazníkovým designem výzkumu a multikulturním *survey*. Počítačová simulace byla zaměřena na adaptaci výzkumných nástrojů a translaci výstupů. Téma přednášel a ukazoval Siegfried Geyer, ředitel Medical Sociology Unit Hannoverské Medical School a prezident European Society for Health and Medical Sociology. Jeho hlavní projektové záměry jsou orientovány na nemoci srdce a jejich dopady na celkovou nemocnost. Demonstroval zásady validních výstupů komparativních kvantitativních výzkumů: kvalita, intenzita a čas. Kvalita se zlepšuje, když jsou respondenti osloveni alespoň dvakrát a vícekrát. Intenzita závisí na kvalitním designu výzkumu a čas je nutno přesně zjišťovat ve standardním pretestu. Z diskuze potom vyplynulo, že výzkumné otázky multikulturních výzkumů v rámci Evropy by mohly být například tohoto typu: Jak modifikuje typ zdravotního pojištění uživatelské vzorce? Má krize vliv na mortalitu a morbiditu? Jaký vliv má počet nemocničního personálu na postoperační zárokry?

Ve čtvrtek na předchozí dva dny navazovala přednáška Noaha Levine-Epsteina, profesora sociologie a děkana Fakulty sociálních věd (Faculty of Social Sciences) z Tel Aviv University. Seznamoval nás s ideový-

mi východisky vzniku programu ISSP (International Social Survey Programme). Způsob, jakým vysvětloval variaci mezi individuální a národní úrovní i mezi jednotlivými státy, byl velmi přehledný a strukturovaný. Svým rozhledem a odborným zájmem nezapřel, že byl v letech 2000–2003 prezidentem Israel Sociological Society. Na jeho přednášku navázal s praktickými ukázkami z výzkumného šetření ISSP vedoucí Centre for Longitudinal and Life Course Studies (CELLO) z univerzity v Antverpách, profesor Dimitri Mortelmans.

Dopoledne posledního dne školy patřilo přednášce i praktickému semináři o kvalitativním výzkumu. Rosaline Barbour, profesorka sociologie na School of Nursing and Midwifery na univerzitě v Dundee, zajímavým způsobem prokazovala důležitost kvalitativního výzkumu. Aby nebyl, jak sama říkala „jen humorným začátkem seriózní debaty o výsledcích z kvantitativního výzkumu“, je nutné, aby byl systematický a komparativní. Po vysvětlení některých kvalitativních a etnografických metod se zabývala i metodami sběru dat. Z nich se nejvíce přiklání ke skupinovým rozhovorům (*focus group*). Zdůrazňovala nutnost perfektní přípravy výzkumníka, zejména by měl být vybaven názornými a pochopitelnými podklady pro respondenty. Sama nám podklady pro jeden takový výzkum rozdala, průvodce byl obrázkový a nepostrádal humor a podpořen byl písemným postupem. Ve dvou skupinách jsme si celý postup prošli, včetně ukázky zápisu z výzkumu a ukázky způsobu komparace výsledků. Na závěr svého vystoupení zdůraznila, že kvalitativní výzkum není rychlý a levný, a proto by neměl mít jen „přídavnou hodnotu“.

V pátek odpoledne jsme na závěr měli „kulatý stůl“ se všemi přednášejícími, kde jsme mohli vznášet dotazy, které zůstaly nezodpovězeny v průběhu předcházejících přednášek, seminářů a workshopů. Opět zde zazníval apel na nová témata výzkumů a alternativní pohledy na jejich kon-

ceptualizaci, reflektující nová ohrožení v oblasti zdraví, nemoci a zdravotnických systémů. Za tento nevšední metodologický zážitek v nevšedně krásném prostředí jsme všichni vřele poděkovali profesorovi Guidovi Giarellimu, který celou akci nejen zorganizoval a vedl, ale našel si také slovo pro každého z nás.

Kateřina Ivanová

Mezinárodní konference o sociální dimenzi inovací

Praha, 1.–2. října 2009

Centrum ekonomických studií při VŠEM, FHS UK Praha a Centrum pro řízení při Bernské univerzitě aplikovaných věd, Švýcarsko, pořádali 3. mezinárodní konferenci o indikátorech a koncepcích inovací (International Conference on Indicators and Concepts of Innovation – ICICI), která se věnovala problému sociální dimenze inovací. Konference se zúčastnilo 40 výzkumníků ze 12 zemí. Relativně početné příspěvky byly předloženy z Německa, Švýcarska, Nizozemska a Finska, kde téma inovací stojí v popředí politických a ekonomických priorit. Příspěvky výzkumníků z některých dalších zemí (Itálie, Španělsko, Portugalsko) však dosvědčují, že problematika sociálního vlivu inovací je také reflektována v zemích, které se nevyznačují tak rozvinutou inovační infrastrukturou. Zajímavým poznatkem byly i prezentace výsledků výzkumu ze zemí jihoamerického kontinentu (Brazílie, Chile). Program konference vycházel z přijatých příspěvků, které prezentovaly výsledky aktuálních výzkumných projektů. Sledoval také obecnější záměry této konferenční řady.

Koncepční přístup ke zvolenému tématu byl prezentován prostřednictvím dvou přizvaných příspěvků: N. Stehra k problému vědění vázaného na jednání a komentáře J. Hochgernerera. Oba autoři reprezentují dva významné proudy sociálněvědního

bádání, které se věnují studiu povahy vědění a inovací. Příspěvek N. Stehra byl orientován na paradigmatický zvrat v pojetí moderního vědění, který je podepřen i jeho koncepcí společnosti vědění. Autor se přidružuje osvícenského imperativu, že vědění je moc. Dokládá, že osvícenci nechápali moc jako osamostatnělou sílu (jak je tomu např. u M. Foucaulta), ale jako potencialitu jednání. Tím se otevírá možnost hodnotit aktéry nejen jako laiky (oproti odborníkům), ale jako nositele a hodnotitele vědění v kontextu jednání. Obvykle se předpokládá, že jde o pasivní roli nebo iracionální reakce zneklidněných laiků. Stehr předložil argumenty, které umožňují přesněji reflektovat vztah mezi vědou a občanskou veřejností. Těžiště problému nevidí v růstu odborné kompetence veřejnosti (která přirozeně pozvolna vzrůstá), ale v demokratizaci vědy, rekonstrukci podmínek její autonomie. J. Hochgerner akceptoval koncepci uživatelů společenskovědního výzkumu jako spolutvůrců tohoto vědění. Poukázal na zkušenosti vídeňského Centra pro sociální inovace, jehož je ředitelem, které zkoumá sociální kontext uplatňovaných inovací. Zdůraznil, že kontext praktického jednání je silně tvarován rutínami, a proto klade odpor vůči inovacím. Důvody odporu jsou poznávací i sociální. Poznávací důvod spočívá v představě, že společnost vědění závisí na přílivu či přírůstku odborných informací do společnosti, aniž by praktičtí aktéři museli reflektovat principy a způsoby jejich utváření (argumentovaná diskuse, kritičnost, skepticismus, vědomí složitosti). Následná diskuse ke koncepcím inovací byla doplněna příspěvky, které zdůrazňovaly význam lokálních (M. Gana – Chile a G. Baigorrotegui – Španělsko) a nekodifikovaných zdrojů vědění (A. Pozzali – Itálie) pro růst sociálních zdrojů inovací.

Další část programu konference byla věnována prezentaci výsledků výzkumu sociálních souvislostí inovací ve vybraných oblastech podnikání a jednání. V první sek-